

ДОСЛІДЖЕННЯ ТВЕРДОКРИЛИХ (INSECTA, COLEOPTERA) ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ ТА НПП “ПІВНІЧНЕ ПОДІЛЛЯ”

Юрій Васильович Канарський
Андрій Олександрович Кийко
Галина Петрівна Паньковська
Ростислав Юрійович Юречко
Петро Михайлович Гринюк

Канарський Ю.В., Кийко А.О., Паньковська Г.П., Юречко Р.Ю., Гринюк П.М. Дослідження твердокрилих (Insecta, Coleoptera) Західного Поділля та НПП “Північне Поділля” // Наукові основи збереження біотичної різноманітності. – 2019. – Том 10(17), № 1. – С. 101-110. – ISSN 2220-3087.

Наведено історичний огляд досліджень фауни жуків або твердокрилих (Coleoptera) регіону Західного (Галицького) Поділля і сучасного національного природного парку “Північне Поділля” за період понад 150 років. Історія ентомологічних досліджень регіону розпочалася в середині XIX століття й охоплює чотири періоди: австро-угорський, польський, радянський і сучасний – український. Вагомий внесок у вивчення колеоптерофауни Західного Поділля зробили такі відомі галицькі натуралісти, як М. Новицький, М. Ломницький, М. Рибінський, Р. Кунце, В. Лазорко, а в сучасності – В. Різу, а також низка інших дослідників. Водночас, територія району нинішнього НПП “Північне Поділля” у цьому плані дотепер була вивчена досить фрагментарно. Завдяки створенню й функціонуванню національного парку значно збільшилися можливості систематичних еколого-фауністичних досліджень цього своєрідного й цікавого з біогеографічного погляду краю, а тривала історія вивчення надає парку доступну зовсім небагатьом природоохоронним установам України можливість проведення глибоких ретроспективних оцінок та моніторингу історичних змін природних екосистем і їх біорізноманіття.

Ключові слова: Coleoptera, фауна, історія вивчення, НПП “Північне Поділля”, Західне Поділля, Східна Галичина

Систематичні ентомологічні дослідження земель Східної Галичини у складі Австро-Угорської імперії беруть початок від середини XIX століття. Подільський лісостеповий край вже тоді привертав пильну увагу природознавців, оскільки був своєрідним східним природним фронтіром колишньої Австро-Угорщини. Галицьке Поділля, що простягалось на схід і південний схід від Львова, було окреслене північним уступом Подільської височини й колишнім кордоном між Австро-Угорщиною та Росією, приблизно вздовж зовнішнього краю Товтровою кряжу і далі по річці Збруч до Дністра. На півдні цей регіон граничив із Передкарпаттям по річках Прут, Ворона і Дністер, а його західну межу проводили приблизно вздовж річки Зубра (Kuntze, Noskiewicz, 1938 etc.). Розглянута територія Західного або Галицького Поділля охоплює природні райони Львівсько-Бережанського Опілля, Гологоро-Вороняцького горбогір'я,

Товтровою кряжу, Тернопільського плато, Заліщицького Придністер'я і Подільського Покуття в межах сучасних Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської областей. Сучасний НПП “Північне Поділля” розташований у межах Гологоро-Вороняцького горбогір'я з прилеглими теренами Малого Полісся.

Перші наукові праці, присвячені ентомофауні Східної Галичини, належать Максиміліану Силі Новицькому (1826-1890). У роботі “Coleopterologisches über Ostgalizien” (Nowicki, 1858) він подав список жуків, який налічував 1045 видів, переважно з околиць Самбора. Пізніше М. Новицький опублікував узагальнені списки твердокрилих Галичини, що суттєво доповнили попередній (Nowicki, 1864, 1873). Власне у праці “Przyczynek do owadniczej fauny Galicyi” (1864) уперше фігурують дані про види, зібрані на території сучасного НПП “Північне Поділля”: в околицях с. Пеняки і на “гірках Драньча коло Бродів” (урочища Макітра, Говда і Цимбал, околиці с. Бучина). У каталозі “Verzeichniss galizischer Käfer” (1873) М. Новицький вказав усі відомі на той час таксони жуків Галичини, а кількість видів сягнула майже 2600.

Згодом, до кінця XIX – початку XX століття, ентомологічні й зокрема – колеоптерологічні дослідження Західного Поділля були суттєво розширені та поглиблені. Першою ентомологічною роботою, присвяченою власне Поділлю, стала стаття А. Вежейського “Zapiski z wycieczki podolskiej” (Wierzejski, 1867). Зазначимо, що на той час особливий інтерес у дослідників викликали південно-східні терени Галичини “між Серетом, Збручем і Дністром”, яких і стосується більшість опублікованих до Першої світової війни матеріалів щодо фауни твердокрилих Західного Поділля.

Найбільш тривалі й широкі фауністичні дослідження твердокрилих Західного Поділля, та й Галичини загалом, пов'язані з постаттю видатного львівського натураліста Мар'яна Алоїза Ломницького (1845-1915). Протягом 1866-1882 років він опублікував низку невеликих статей – доповнень до фауністичних списків свого вчителя й наставника М. Новицького (Łomnicki, 1866, 1867, 1874, 1875 b, 1877 b, 1879), а також звіти власних експедицій на Поділля, в Передкарпаття, Бескиди, Горгани й Чорногорю (Łomnicki, 1868, 1870, 1875 a, 1877 a, 1878, 1880, 1882). Увесь зібраний матеріал М. Ломницький узагальнив у каталозу колеоптер Галичини – “Catalogus Coleopterorum Haliciae” (1884 a). Цей каталог містив уже 3182 види та 130 форм жуків, проте вказівки про їх поширення були зведені до рівня великих регіонів (Карпати, Поділля тощо), що суттєво зменшило інформативність публікації. Докладніші відомості стосовно місцевостей поширення 2652 видів і 57 форм твердокрилих наведені в опрацьованні колекції Музею імені Дідушицьких у Львові (Łomnicki, 1886). Також Мар'яну Ломницькому ми завдячуємо найповнішим дотепер опрацьованим колеоптерофауни Львова й околиць “Fauna Lwowa i okolicy” (Łomnicki, 1890, 1903, 1905, 1906), із додатками щодо нових знахідок (Łomnicki, 1891, 1904, 1908). Зрештою, всі результати фауністичних досліджень цього видатно-

го природознавця були узагальнені в каталогу твердокрилих польських земель “Wykaz chrząszczów czyli Tęgorokrywych (Coleoptera) ziem polskich” (1913), відоме видове різноманіття яких для території Галичини на той момент значно перевищило 4000 видів.

Праця М. Ломницького “Fauna Lwowa i okolicy” (Łomnicki, 1890), як і звіти з його експедицій, супроводжуються яскравими й детальними малюнками природи досліджуваних місцевостей, завдяки чому ці публікації й сьогодні мають надзвичайну цінність у плані ретроспективної оцінки змін природних екосистем, ландшафтів і біорізноманіття нашого краю.

Окрім ентомології, Мар’ян Ломницький фахово займався геологією і палеонтологією, був куратором відділу зоології Музею імені Дідушицьких у Львові (нині – Державний природознавчий музей НАН України). Йому належить цікавий нарис із геології й палеонтології Північного Поділля “Powstanie krawędzi północnej płaskowzgórza Podolskiego” (Łomnicki, 1884b), а найвизначнішою геологічною працею став “Atlas geologiczny Galicyi” (1884-1911). Син М. Ломницького, Ярослав Ломницький (1873-1931) також був відомим натуралістом, засновником Польського ентомологічного товариства, а від 1915 року – директором Музею імені Дідушицьких (Starzyk, 2004).

Серед видатних ентомологів – дослідників Західного Поділля австро-угорського періоду відзначимо й Михайла Рибінського. У його праці “Wykaz chrząszczów zebranych na Podolu galicyjskiem...” опубліковані матеріали досліджень твердокрилих на теренах, прилеглих до залізниці Золочів–Підволочиськ, проведених протягом 1884-1890 років (Rybiński, 1903). Зі зборів М. Рибінського було описано декілька нових для науки видів, зокрема й надзвичайно рідкісний ендемічний подільський вид жука *Carabus rybinskii* Reitter, 1896.

Перша світова війна перервала природничі дослідження в Галичині, які були відновлені вже в польській історичній період, від 1921 до 1939 рр. Тут насамперед згадаємо праці Романа Кунце стосовно фауни твердокрилих Західного Поділля (Kuntze, 1923, 1926(1925), 1929, 1931, 1932, 1936, 1937/1938). Одна з них присвячена фауністичній характеристиці Лисої гори, що нині входить до складу НПП “Північне Поділля” (Kuntze, 1936). Колеоптерофауна цього унікального степового урочища була також охарактеризована в статті Володимира Лазорка “Фавна хрущів Лисої гори в Золочівському повіті” (Лазорко, 1938a). Проте, автор тут спинився лише на тих небагатьох видах, що “... надають Лисій типове – степове – ксеротермічне пятно”. Відомості про знахідки низки видів твердокрилих у інших місцевостях Поділля знаходимо в роботах В. Лазорка “Причинки до фауни хрущів [західно-українських] земель” (1938 b) та “Матеріяли до систематики і фауністики жуків України” (1963). Остання була написана й видана вже в Канаді, в еміграції.

Серед дослідників польського періоду, чії роботи містять дані про колеоптерофауну Західного Поділля, відзначимо також Яна Кінеля (Kinel, 1924(1923), 1926, 1930, 1949; Kinel, Noskiewicz, 1924) і Шимона Тененбаума (Tenenbaum,

1923, 1937 etc.).

Польський період фауністичних досліджень Західного Поділля ознаменувався фундаментальною монографією Романа Кунце і Яна Носкевича “Zarys zoogeografii polskiego Podola” (Kuntze, Noskiewicz, 1938). У ній було проведено зоогеографічний аналіз фауни безхребетних і хребетних тварин польської частини Поділля та складено анотовані списки тих видів, які створюють неповторну біогеографічну своєрідність цього природного регіону. Всі види тварин розглянуті в розрізі двох груп: “подільські” види – ті, що в межах тогочасної Польщі були приурочені виключно до цього регіону, та “псевдо подільські” – характерні для Поділля види, які більшою чи меншою мірою були поширені й у інших регіонах Польщі. Зокрема, у частині, що стосується колеоптерофауни, автори наводять 181 “подільський” і 126 “псевдоподільських” видів твердокрилих.

Подальша доля Романа Кунце, як і багатьох галицьких науковців того часу, склалася трагічно: він був розстріляний німцями під час Варшавського повстання 1944 року.

У повоєнний (радянський) період характер ентомологічних досліджень істотно змінився. Були фактично згорнуті пошукові фауністичні дослідження, властиві для австро-угорського й польського історичних періодів, натомість головну увагу приділяли прикладним аспектам – вивченню шкідників сільського та лісового господарства і розробці методів боротьби з ними.

У цей період жуків-турунів (Carabidae) Західного Поділля досліджували С.С. Кулянда та О.А. Петрусенко (Кулянда, 1978; Кулянда, Петрусенко, 1978). Проте, опубліковані в їхніх працях матеріали не деталізовані за місцями знахідок, стосуються головним чином території Тернопільської та Хмельницької областей, і до того ж містять деякі сумнівні дані.

Серед ентомологічних публікацій радянської доби слід відзначити роботи І.К. Загайкевича стосовно комах-шкідників деревних і чагарникових порід західних областей України (Загайкевич, 1958), фауни, таксономії та екології жуків-вусачів (Загайкевич, 1991), а також опрацювання колеоптерологічних колекцій (каталоги музейних фондів) Львівського державного природознавчого музею (Загайкевич, 1978; Загайкевич, Харамбура, Возняк, 1985; Загайкевич, Харамбура, Різун, 1986 та ін.).

Сучасний, український період досліджень характеризується відновленням еколого-фауністичних пріоритетів і приділенням значної уваги актуальним питанням вивчення і збереження біорізноманіття, зокрема на природно-заповідних територіях. У цьому контексті найвагоміший внесок у вивчення регіональної фауни жуків-турунів (Carabidae) зробив Володимир Різун. Його монографія “Туруни Українських Карпат” (2003), де зведено й дані про види, поширені в західному Волино-Поділлі, є своєрідним відправним пунктом у всіх наших дослідженнях карабідофауни західних областей України. Також ним опубліковані опрацювання літературних джерел і колекцій Державного природознавчого

музею НАН України (Ризун, 1990; Ризун, 1994 та ін.) та результати досліджень на території Західного Поділля (Ризун, 2004, 2013; Ризун, Храпов, 2001; Ризун, Капелюх, 2005). Серед них окремо відзначимо статтю “Фауна жуків-турунів (Coleoptera, Carabidae) природного заповідника “Медобори”” (Ризун, Капелюх, 2005), яка дає досить цілісне уявлення про видовий склад і біотопний розподіл турунів у лісових і степових екосистемах Товтрового кряжу, подібних за природними умовами до тих, що представлені в НПП “Північне Поділля”.

Узагальнені відомості про фауну турунів та деяких інших твердокрилих (Buprestidae, Byrrhidae) знаходимо в колективній монографії “Екологія и фауна почвенных беспозвоночных западного Вольно-Подолья” (2003). Фауну жуків-златок (Buprestidae) західного Волино-Поділля вивчав Т.П. Яницький (1996; та ін.). Сучасні дослідження твердокрилих західних регіонів України, зокрема й Західного Поділля та району НПП “Північне Поділля”, також проводить незалежний дослідник Р.Ю. Панін (Панін, 2009 та ін.).

У таксономічному огляді турунів західного Волино-Поділля (Ризун, 2003), зробленому на основі аналізу літературних джерел і колекційних матеріалів, їхнє видове різноманіття оцінене у 196 видів – для фізико-географічного району Опілля (у т. ч. Гологори), 348 – для Західного Поділля (у т. ч. Вороняки) і 122 – для Малого Полісся. Виходячи з цього, різноманіття фауни турунів території НПП “Північне Поділля” орієнтовно оцінюємо в діапазоні 200-300 видів.

Таким чином, історія колеоптерологічних досліджень Західного Поділля є багатою та різноплановою. Разом із цим, існує досить мало безпосередніх вказівок щодо поширення Coleoptera у районі сучасного НПП “Північне Поділля”. Вони стосуються головним чином околиць міст Бродів, Золочева, сіл Пеняки, Новосілки і Велика Вільшаниця (урочище Лиса гора), Ляське (нині с. Червоне Золочівського району), Гологори (Nowicki, 1864; Łomnicki, 1886; Rybiński, 1903; Kuntze, 1936; Лазорко, 1938 а, 1963 та ін.). Очевидно, це пов’язане з особливостями розташування вказаної території та інтересами тогочасних дослідників. Цей район був відносно віддалений від Львова, і водночас не настільки цікавив натуралістів-ентомологів австро-угорського та польського періодів, як, наприклад, Медобори, Придністерське Поділля чи Карпати.

Наші дослідження ентомо- й колеоптерофауни району НПП “Північне Поділля” протягом останніх 10-20 років дотепер були спорадичними й фрагментарними, зосередженими переважно в лучно-степових урочищах Лиса гора і Сипуха (околиці сс. Велика Вільшаниця і Стінка Золочівського району), Біла або Підлиська гора (околиці с. Підлисса Золочівського району), Макітра і Говда (околиці сс. Гаї Дітковецькі та Бучина Бродівського району). У результаті, тим не менше, було виявлено 65 видів турунів (Carabidae), серед яких є й знахідки деяких рідкісних та маловідомих таксонів. На нинішньому, ініціальному етапі вивчення різноманіття безхребетних тварин парку важливим завданням є й узагальнення історичних фауністичних даних з метою створення інформаційної бази для подальших досліджень.

Завдяки створенню й функціонуванню НПП “Північне Поділля” значно збільшилися можливості систематичних еколого-фауністичних досліджень цього своєрідного й цікавого з біогеографічного погляду краю, а тривала історія вивчення надає парку доступну зовсім небагатьом природоохоронним установам України можливість проведення глибоких ретроспективних оцінок та моніторингу історичних змін природних екосистем і їх біорізноманіття.

- ЗАГАЙКЕВИЧ І.К. Комахи – шкідники деревних і чагарникових порід західних областей України. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – 129 с.
- ЗАГАЙКЕВИЧ І.К. Твердокрилі родини златок (*Coleoptera, Buprestidae*) // Каталог музейних фондів. Зб. наук. праць ДПМ АН УРСР. – К.: Наук. думка, 1978. – С. 210-229.
- ЗАГАЙКЕВИЧ І.К. Таксономія і екологія усачей. – К.: Наук. думка, 1991. – 180 с.
- ЗАГАЙКЕВИЧ І.К., ХАРАМБУРА Я.Й., ВОЗНЯК І.Р. Жужелицеві триби Pterostichini (Pterostichus, Agonum) // Каталог музейних фондів. – К.: Наук. думка, 1985. – С. 5 8-69.
- ЗАГАЙКЕВИЧ І.К., ХАРАМБУРА Я.Й., РІЗУН В.Б. Жужелиці роду *Amara* Bon. (*Coleoptera, Carabidae*) // Каталог музейних фондів. – Львів, 1986. – С. 94-103.
- КУЛЯНДА С.С. Распространение жужелиц (*Coleoptera, Carabidae*) в лесах Западного Подолья // Вестник зоологии. – 1978. – 1. – С. 55-57.
- КУЛЯНДА С.С., ПЕТРУСЕНКО А.А. Эколого-географический обзор жужелиц (*Coleoptera, Carabidae*) лесов Западного Подолья // Вестник зоологии. – 1978. – 3. – С. 45-47.
- ЛАЗОРКО В. Фавна хрущів Лисої гори в Золочівському повіті // Збірник фізіографічної Комісії. – Львів, 1938 а. – 7. – С. 3-11.
- ЛАЗОРКО В. Причинки до фавни хрущів [західно-українських] земель // Збірник фізіографічної Комісії. – Львів, 1938b. – 7. – С. 33-44.
- ЛАЗОРКО В. Матеріяли до систематики і фавністики жуків України. – Ванкувер: Наукове товариство імені Шевченка, 1963. – 200 с.
- ПАНИН Р.Ю. Нові знахідки жуків-турунів (*Coleoptera: Carabidae*) у західному регіоні України // Наукові записки Державного природознавчого музею. – Львів, 2009. – 25. – С. 299-300.
- РИЗУН В.Б. Жужелицы (*Coleoptera, Carabidae*) родов *Calosoma* Web., *Carabus* (L.), *Sychrus* F. // Каталог музейных фондов: Сб. науч. тр. – Львов, 1990. – С. 137-166.
- РИЗУН В.Б. Обзор жужелиц фауны Западного Воляно-Подолья // Экология и фауна почвенных беспозвоночных западного Воляно-Подолья. – К.: Наукова думка, 2003 – С. 176-232.
- РИЗУН В.Б. Каталог жужелиць (*Coleoptera, Carabidae*) Західної України. 1. Рід *Cicindela* L. // Західноукраїнський зоологічний огляд. – Львів, 1994. – 1. – С. 16-28.
- РИЗУН В.Б. Туруни Українських Карпат. – Львів, 2003. – 210 с.
- РИЗУН В.Б. Угруповання жуків-турунів (*Coleoptera, Carabidae*) дібров Західного Поділля // Наукові записки Державного природознавчого музею. – Львів, 2004. – 20. – С. 123-132.
- РИЗУН В.Б. Угруповання жуків-турунів (*Coleoptera, Carabidae*) грабової діброви ландшафтно-ботанічного заказника “Совий яр” національного природного парку “Подільські Товтри” // Наукові записки Державного природознавчого музею. – Львів, 2013. – 29. – С. 137-142.

- РИЗУН В., КАПЕЛЮХ Я. Фауна жуків-турунів (Coleoptera, Carabidae) природного заповідника "Медобори" // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Біологія. – 2005. – 17. – С. 136-143.
- РИЗУН В.Б., ХРАПОВ Д.С. До вивчення турунів (Coleoptera, Carabidae) Львова (Сихівський та Винниківський лісопарки) // Наукові записки Державного природознавчого музею. – Львів, 2001. – 16. – С. 103-108.
- ЭКОЛОГИЯ И ФАУНА почвенных беспозвоночных западного Волыно-Подолья / Чернобай Ю.Н., Капрусь И.Я., Ризун В.Б. и др. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 173-253.
- ЯНИЦКИЙ Т.П. Распространение и зоогеографический анализ жуков-златок (Coleoptera, Vuprestidae) в Западной Украине // Вестник зоологии. – 1996. – 30(1/2). – С. 23-27.
- KINEL J. Notatki koleopterologiczne z Polski // Polskie pismo entomologiczne. – 1924(1923). – 2(4). – S. 191-196.
- KINEL J. Notatki koleopterologiczne z Polski II // Polskie pismo entomologiczne. – 1926. – 5(1-2). – S. 89-93.
- KINEL J. Notatki koleopterologiczne z Polski III // Polskie pismo entomologiczne. – 1930. – 9(3-4). – S. 268-272.
- KINEL J. Hydradephaga Polski i sąsiednich krain // Polskie pismo entomologiczne. – 1949(1939-48). – 18(2-4). – S. 337-405.
- KINEL J., NOSKIEWICZ J. Zapiski entomologiczne z Kasowej Góry // Kosmos. – 1924. – A, 49. – S. 128-134.
- KUNTZE R. Nowe dla Polski i rzadsze chrząszcze z Podola // Polskie pismo entomologiczne. – 1923. – 2(1). – S. 30-35.
- KUNTZE R. Nowe stanowiska kilku rzadszych chrząszczy w południowo-wschodniej Polsce // Polskie pismo entomologiczne. – 1926(1925). – 4(4). – S. 237-244.
- KUNTZE R. Niektóre koleopterologiczne wyniki wycieczek na małopolskie Podole w latach 1926-1928 // Polskie pismo entomologiczne. – 1929. – 8(1-4). – S. 52-62.
- KUNTZE R. Z dalszych badań nad fauną Chomca pod Lwowem // Ochrona przyrody. – Kraków, 1931. – 10. – S. 83-87.
- KUNTZE R. Wyniki badań nad fauną Chrząszczy Podola w latach 1930/32 // Kosmos. – 1932. – 57(1-4). – S. 257-265.
- KUNTZE R. Charakterystyka faunistyczna Łysej Góry pod Lackiem w powiecie złoczowskim / Prace Komisji dla badań krawędzi Podola Nr. 7 // Kosmos. – 1936. – A, 61. – S. 109-136.
- KUNTZE R. Charakterystyka entomofaunistyczna ścianki wołczywieckiej pod Stanisławowem // Polskie pismo entomologiczne. – 1937/1938. – 16-17. – S. 1-15.
- KUNTZE R., NOSKIEWICZ J. Zarys zoogeografii polskiego Podola // Prace Naukowe. Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego we Lwowie. – 1938. – Dz. II, T. IV. – 538 s.
- ŁOMNICKI M. Przyczynek do fauny chrząszczów galicyjskich. – Kraków, 1866. – 9 s.
- ŁOMNICKI M. Spisy chrząszczów. 1. Z okolicy Drohobycza. 2. Z okolicy Bochni. 3. Z okolicy Tarnopola // Sprawozdanie Komisji Fizyjograficznej. – Kraków, 1867. – 1. – S. 141-144.
- ŁOMNICKI M. Wycieczka na Czamogórze // Sprawozdanie Komisji Fizyjograficznej. – Kraków, 1868. – 2. – S. 132-152.
- ŁOMNICKI M. Zapiski z wycieczki podolskiej odbytej w roku 1869 pomiędzy Seretem, Zbruczem a Dniestrem // Sprawozdanie Komisji Fizyjograficznej. – Kraków, 1870. – 4. – S. 41-85.
- ŁOMNICKI M. Wykaz dodatkowy chrząszczów galicyjskich // Sprawozdanie Komisji Fizyjograficznej. – Kraków, 1874. – 8. – S. 12-18.

- ŁOMNICKI M. Chrząszcze zebrane w okolicy Stanisławowa // Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej. – Kraków, 1875 a. – 9. – S. 154-182.
- ŁOMNICKI M. Wykaz chrząszczów nowych dla fauny galicyjskiej // Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej. – Kraków, 1875 b. – 9. – S. 183-184.
- ŁOMNICKI M. Sprawozdanie z wycieczki zoologicznej odbytej na Podolu w r. 1876 pomiędzy Seretem, Zbruczem a Dniestrem // Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej. – Kraków, 1877 a. – 11. – S. 128-151.
- ŁOMNICKI M. Wykaz chrząszczów nowych dla fauny galicyjskiej // Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej. – Kraków, 1877 b. – 11. – S. 151-152.
- ŁOMNICKI M. Wycieczka w góry Sołotwinskie // Pamiętnik Towarzystwa Tatrzańskiego. – Kraków, 1878. – 3. – S. 32-48.
- ŁOMNICKI A.M. Wykaz chrząszczów nowych dla fauny galicyjskiej // Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej. – Kraków, 1879. – 13. – S. 221-223.
- ŁOMNICKI A.M. Chrząszcze zebrane w górach Sołotwinskiach // Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej. – Kraków, 1880. – 14. – S. 3-12.
- ŁOMNICKI A.M. Sprawozdanie z wycieczki entomologicznej w góry Stryjskie podjętej w r. 1880 // Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej. – Kraków, 1882. – 16. – S. 240-254.
- ŁOMNICKI A.M. Catalogus Coleopterorum Haliciae. – Leopoli, 1884 a. – 43 s.
- ŁOMNICKI A.M. Powstanie krawędzi północnej płaskowzgórza Podolskiego // Kosmos. – 1884 b. – 9. – S. 491-514.
- ŁOMNICKI A.M. Atlas geologiczny Galicyi. – Kraków, 1884-1911. – Zesz. I-XXV.
- ŁOMNICKI A.M. Muzeum imienia Dzieduszyckich we Lwowie. Dział I. Zoologiczny oddział zwierząt bezkręgowych. IV. Chrząszcze czyli Tęgoskrzydłe (Coleoptera). – Lwów, 1886. – 308 s.
- ŁOMNICKI A.M. Fauna Lwowa i okolicy. I. Chrząszcze (Coleoptera). (Tęgoskrzydłe). Cz. I // Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej. – Kraków, 1890. – 25. – S. 141-217.
- ŁOMNICKI A.M. Wykaz chrząszczów nowych dla fauny Galicyi // Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej. – Kraków, 1891. – 26. – S. 16-25.
- ŁOMNICKI A.M. Fauna Lwowa i okolicy. I. Chrząszcze (Coleoptera). (Tęgoskrzydłe). Cz. II // Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej. – Kraków, 1903. – 37. – S. 31-56.
- ŁOMNICKI A.M. Chrząszcze nowe dla fauny galicyjskiej // Kosmos. – 1904. – 29. – S. 367-373.
- ŁOMNICKI A.M. Fauna Lwowa i okolicy. I. Chrząszcze (Coleoptera. Tęgoskrzydłe). Cz. III // Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej. – Kraków, 1905. – 38. – S. 65-97.
- ŁOMNICKI A.M. Fauna Lwowa i okolicy. I. Chrząszcze (Coleoptera. Tęgoskrzydłe). Cz. IV // Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej. – Kraków, 1906. – 39. – S. 3-22.
- ŁOMNICKI A.M. Chrząszcze nowe dla fauny galicyjskiej // Kosmos. – 1908. – 33. – S. 84-85.
- ŁOMNICKI M. Wykaz chrząszczów czyli Tęgopokrywych (Coleoptera) ziem polskich (Catalogus coleopterorum Poloniae) // Kosmos. – 1913. – 38. – S. 21-155.
- NOWICKI M. Coleopterologisches über Ostgalizien. Program d. Öbergymnasiums in Sambor. – Lemberg, 1858. – S. 1-24.
- NOWICKI M. Przyczynek do owadniczej fauny Galicyi. – Kraków, 1864. – 84 s.
- NOWICKI M. Verzeichniss galizischer Käfer // Beitrage zur Insektenfauna Galiziens. – Kraków, 1873. – S. 7-52.
- RYBIŃSKI M. Wykaz chrząszczów zebranych na Podolu galicyjskiem przy szlaku kolejowym Złoczów-Podwołoczyska w latach 1884-1890 // Sprawozdanie Komisji

- Fizyjograficznej. – Kraków, 1903. – 37. – S. 57-175.
- STARZYK J.R. Contribution of entomologists of Lviv to the development of nature conservation in Eastern Galicia / Заповідна справа в Галичині, на Поділлі та Волині // Науковий вісник УкрДЛТУ. – 2004. – 14.8. – С. 38-46.
- TENENBAUM SZ. Przybytki do fauny chrząszczów Polski od roku 1913 // Rozprawy i wiadomości z Muzeum im. Dzieduszyckich. – 1923. – 7-8. – S. 136-186.
- TENENBAUM SZ. Nowe dla Polski gatunki i odmiany chrząszczy, VII // Polske pismo entomologiczne. – 1937(1935-36). – 14-15. – S. 336-345.
- WIERZEJSKI A. Zapiski z wycieczki podolskiej // Sprawozdanie Komisji Fizyjograficznej. – Kraków, 1867. – 1. – S. 165-179.

ИССЛЕДОВАНИЯ ЖЕСТКОКРЫЛЫХ (INSECTA, COLEOPTERA) ЗАПАДНОГО ПОДОЛЬЯ И НАЦИОНАЛЬНОГО ПАРКА “ПИВНИЧНЭ ПОДИЛЛЯ” (СЕВЕРНОЕ ПОДОЛЬЕ)

Ю.В. КАНАРСКИЙ, А.А. КИЙКО, Г.П. ПАНЬКОВСКАЯ, Р.Ю. ЮРЕЧКО, П.М. ГРИНЮК

Представлен исторический очерк исследований фауны жесткокрылых (Coleoptera) региона Западного (Галицкого) Подолья и современного национального природного парка “Пивничне Подилля” за период более 150 лет. История энтомологических исследований региона началась в середине XIX века и охватывает четыре периода: австро-венгерский, польский, советский и современный – украинский. Весомый вклад в изучение колеоптерофауны Западного Подолья осуществили такие известные галицийские натуралисты, как М. Новицкий, М. Ломницкий, М. Рыбинский, Р. Кунце, В. Лазорко, а в наше время – В. Ризун, а также ряд других исследователей. В то же время территория НПП “Пивничнэ Подилля” до сих пор была изучена весьма фрагментарно. Однако, благодаря созданию национального парка, значительно возросли возможности систематических эколого-фаунистических исследований этого своеобразного и интересного с биогеографической точки зрения края, а продолжительная история изучения представляет “Пивничному Подиллю” доступную совсем немногим природоохранным учреждениям Украины возможность проведения глубоких ретроспективных оценок и мониторинга исторических изменений природных экосистем и их биоразнообразия.

Ключевые слова: Coleoptera, фауна, история изучения, НПП “Пивничнэ Подилля”, Западное Подолье, Восточная Галиция

INVESTIGATIONS UPON THE BEETLES (INSECTA, COLEOPTERA) OF THE WEST PODILLYA REGION AND “PIVNICHNE (NORTHERN) PODILLYA” NATIONAL NATURE PARK

YU. KANARSKY, A. KIJKO, H. PAN'KOVSKA, R. YURECHKO, P. HRYNYUK

A historical review of investigations upon the beetle fauna (Coleoptera) in the West (Galician) Podillya region and recent National Nature Park “Pivnichne Podillya” is presented for more than 150 years period. The history of entomological research in this area began in the middle of XIX century. There were four historical ages coming through: Austrian-Hungarian, Polish, Soviet and modern – Ukrainian. The most intense faunal research was carrying out at Austrian-Hungarian and Polish ages before World War II. At these times the West Podillya natural area was located for its most part within Eastern Galicia province of former Austrian-Hungarian Empire, and later, after World War I – in former Polish Republic (1919-1939). Then there solid contribution to the studying of Coleoptera of the region was made by such famous Galician naturalists as Maximillian Nowicki (Nowicki, 1958, 1964, 1973), Marian Lomnicki (Lomnicki, 1870, 1877a, 1884, 1886, 1890, 1903, 1905, 1906, 1913, etc.), Michael Rybinski (Rybinski, 1903), Roman Kuntze (Kuntze, 1923, 1926(1925), 1929, 1931, 1932, 1936, 1937/1938), Volodymyr Lazorko (Лазорко, 1938a, 1938b, 1963), as well as other researchers. At the same time,

the area of modern National Nature Park “Pivnichne Podillya” there was investigated rather scarce and fragmentally because of its relative remoteness from Lviv city (largest regional scientific center), as well as of researcher’s interests, which were concentrated mostly onto more attractive natural areas, such as Tovtra ridge, Dniester canyon or the Carpathians. Recently largest contribution to the research of ground beetles (Coleoptera, Carabidae) within modern West Ukraine belongs to Volodymyr Rizun with his monograph “The ground beetles of Ukrainian Carpathians” (2003), where also included data concerning Volyn and Podillya regions, and with some following publications. The establishing of National Park “Pivnichne Podillya” is favorable to increase research activities in this area, which is peculiar and interesting in the natural and biogeographical view.

Key words: Coleoptera, fauna, history of research, NNP “Pivnichne North Podillya”, West Podillya, Eastern Galicia

Надійшла 27.09.2019

Прийнята до друку 24.12.2019

КАНАРСЬКИЙ Ю.В. Інститут екології Карпат НАН України, вул. Козельницька, 4, м.Львів, 79026, Україна; e-mail: ykanarsky@gmail.com

KANARSKY YU.V. Institute of Ecology of the Carpathians NAS of Ukraine, 4 Kozelnytska St, Lviv, 79026, Ukraine; e-mail: ykanarsky@gmail.com

Кийко А.О. Національний природний парк “Північне Поділля”, вул. Гагаріна 2б, с. Підгірці, Бродівський р-н, Львівська обл., 82660, Україна; e-mail: park_pp@ukr.net

KIJKO A.O. National Nature Park “Pivnichne Podillya”, 2b Gagarin St, Pidhirtsi, Brody district, Lviv province, 82660, Ukraine; e-mail: park_pp@ukr.net

ПАНЬКОВСЬКА Г.П. Національний природний парк “Північне Поділля”, вул. Гагаріна 2б, с. Підгірці, Бродівський р-н, Львівська обл., 82660, Україна; e-mail: park_pp@ukr.net

PAN’KOVSKA H.P. National Nature Park “Pivnichne Podillya”, 2b Gagarin St, Pidhirtsi, Brody district, Lviv province, 82660, Ukraine; e-mail: park_pp@ukr.net

Юречко Р.Ю. Національний природний парк “Північне Поділля”, вул. Гагаріна 2б, с. Підгірці, Бродівський р-н, Львівська обл., 82660, Україна; e-mail: yurechko1994@gmail.com

YURECHKO R.YU. National Nature Park “Pivnichne Podillya”, 2b Gagarin St, Pidhirtsi, Brody district, Lviv province, 82660, Ukraine; e-mail: yurechko1994@gmail.com

Гринюк П.М. Національний природний парк “Північне Поділля”, вул. Гагаріна 2б, с. Підгірці, Бродівський р-н, Львівська обл., 82660, Україна; e-mail: petrohryuk10@gmail.com

HRYNYUK P.M. National Nature Park “Pivnichne Podillya”, 2b Gagarin St, Pidhirtsi, Brody district, Lviv province, 82660, Ukraine; e-mail: petrohryuk10@gmail.com